

La Murga, 10 anys rehabilitant pisos a Ciutat Vella

Alba Vila¹

El projecte de La Murga pertany a l'associació Escoltes Catalans i va néixer fa deu anys fruit de la inquietud d'uns caps (monitors) que es van plantejar portar la solidaritat de l'escoltisme a l'àmbit del Quart Món, i més concretament a la Ciutat Vella.

La Murga té com a objectius millorar les condicions de vida de persones que es troben en situació d'exclusió social millorant les condicions d'habitabilitat dels seus habitatges, sovint molt degradats. L'altre objectiu és sensibilitzar els joves de l'existència d'aquesta realitat, fomentar la solidaritat i un esperit crític que els empenyi a voler canviar les coses.

Per assolir aquests objectius treballem conjuntament amb Serveis Socials del Barri Gòtic i realitzem un camp de treball durant 5 dies de Setmana Santa. En el camp de treball hi participen una vintena de joves de l'associació i consisteix a rehabilitar pisos en mal estat on viuen persones en situació de pobresa que no tenen recursos per arreglar-se'ls ells mateixos.

Presentació de l'entitat i del projecte

Per tal de fer comprendre bé en què consisteix el projecte de La Murga, és del tot necessari que es coneguin els Escoltes Catalans, ja que és l'entitat d'on ha sortit i a la qual pertany el projecte.

Escoltes Catalans és una associació educativa juvenil. Tal com indica el seu nom, l'associació està immersa dins del marc de l'escoltisme i ja des dels seus inicis (1874) estableix com a principis bàsics la laïcitat, la coeducació i la catalanitat.

L'objectiu principal de l'associació és educar infants i joves perquè esdevinguin artífexs del seu propi desenvolupament, essent persones autònomes, solidàries, responsables i compromeses. La finalitat d'aquest procés és la transformació del món, la implicació dels joves en la vida col·lectiva i l'interactuar amb altres agents educatius que també tinguin un paper en la construcció social.

Escoltes Catalans està format per una quarantena d'Agrupaments Escoltes que es troben repartits per arreu de Catalunya, i que, al seu torn, estan formats per infants, joves i caps. Els caps, els joves responsables de l'educació d'infants i joves, duen a terme la seva tasca des de la gratuïtat i viuen l'educació com un procés d'aprenentatge i de coneixement mutu mitjançant el qual contribueixen a transformar la societat.

El mètode educatiu utilitzat per Escoltes Catalans és la pedagogia de l'acció, l'aprendre fent, que es basa en la idea d'aprendre per mitjà de l'observació, l'experimentació i l'activitat personal.

Un cop explicats els principis fonamentals de l'associació seria interessant veure en què consisteix el projecte i quins són els seus objectius. La Murga, que és com s'anomena el

¹ Alba Vila és membre de l'equip de La Murga d'Escoltes Catalans.

projecte, ha centrat el seu treball en l'anomenat "Quart món" i va començar el 1995, fruit de la inquietud d'un grup de caps de l'associació que es van plantejar portar la solidaritat de l'Escoltime a l'àmbit del Quart món, concretament al districte de Ciutat Vella de Barcelona.

El primer objectiu del projecte és contribuir a la millora de les condicions de vida de la població de la Ciutat Vella, millorant les condicions d'habitabilitat dels pisos i fomentant la convivència entre els joves participants i els habitants dels domicilis al llarg de les tasques de rehabilitació.

El segon objectiu és sensibilitzar els joves d'Escoltes Catalans, fent-los conèixer les característiques i causes d'aquesta problemàtica i creant materials pedagògics per treballar-ho.

Finalment, l'objectiu fonamental del projecte és el foment de l'educació per a la transformació social, és a dir, fomentar la solidaritat, l'acció comunitària i la participació ciutadana entre els joves per estimular-los en la implicació i el compromís personals per una millora de les qualitats de vida de la població dels sectors més desfavorits.

Ara bé, com ho fem per assolir aquests objectius? Doncs bé, la metodologia desenvolupada per l'equip consisteix a realitzar un camp de treball durant 5 dies de Setmana Santa. Els participants del camp són joves de l'associació i la seva feina consisteix a rehabilitar pisos als habitants dels quals no tenen prou recursos per fer-ho ells mateixos. Normalment rehabilitem uns 3 pisos a cada camp de treball, acostumen a estar en molt mal estat, ja que són pisos molt vells i sovint estan plens de brutícia. El procés d'escollir quins són els pisos on anirem no el fem nosaltres: són els assistents socials de Serveis Socials del Gòtic els encarregats de decidir quines persones necessiten més que els arreglin una mica la casa.

Així doncs, durant 4 dies, ens dediquem matí i tarda a netejar, llençar coses velles, rascar parets, pintar... els dies del camp de treball són un moment molt important del projecte però el procés és força més llarg. Perquè quedi clar, explicaré tota la feina que vam fer l'any passat, el 2006, des del principi fins al final.

Els preparatius

Tot va començar amb una reunió de l'equip del projecte per tal de planificar i organitzar les feines que s'havien de fer. Com en altres anys, vam decidir de treballar en dos fronts, la part tècnica i la part pedagògica. Dins de la part tècnica hi entrava trobar allotjament pels dies del camp, contactar amb els serveis socials pel tema dels pisos, quedar per reunir-nos amb ells... i la part pedagògica consistia en preparar material pedagògic pels participants, seleccionar els agrupaments que hi participarien, calendaritzar la formació... quina feinada!

El primer que vam fer va ser posar un anunci a L'informatiu (un fulletó d'ús intern que conté informacions de l'associació) que deia que s'obria el termini perquè els agrupaments que volguessin "fer La Murga" ho sol·licitessin. Ràpidament vam rebre peticions de quatre agrupaments situats a pobles d'arreu de Catalunya i els vam citar per a una primera reunió.

En aquesta reunió van venir els caps dels pioners (unitat de joves d'entre 15 i 17 anys) i vam fer una primera coneixença. Des de l'equip els vam demanar que ens expliquessin quina mena de joves portaven, si era un grup nombrós, cohesionat, motivat... aquest punt és molt important ja que durant el camp de treball s'ha de treballar força i la feina és pesada, per tant, han d'estar molt motivats. L'altre aspecte important és si es tracta d'un grup respectuós i responsable, ja que durant les hores de feina els joves conviuran amb els habitants dels pisos i han de saber comportar-se com cal.

Tres dels agrupaments semblaven tenir joves preparats, però n'hi havia un que no: els caps no acabaven de veure que els seus pioners hi poguessin participar. Per tal d'assegurar-nos-en, dos membres de l'equip ens vam desplaçar fins al poble de l'agrupament en qüestió per fer una reunió amb els joves i els seus pares. La reunió va ser poc exitosa: hi havia pocs pioners i encara menys pares. A l'hora d'explicar-los en què consistia el projecte vam veure que als pares no els feia cap gràcia i que els nois no en tenien ganes. Així doncs, vam decidir que era millor que no participessin en el projecte, almenys aquell any. Pocs dies després vam rebre una altra sol·licitud d'un agrupament que sí que vam acceptar. Ja tornàvem a ser quatre.

Una altra de les feines que teníem era elaborar un dossier amb activitats que tractessin el tema del quart món i de la pobresa per tal que els agrupaments treballessin el tema amb els pioners. Un dels punts més importants que vam establir a la reunió era que calia que els agrupaments preparessin els joves participants mitjançant activitats que els sensibilitzessin sobre la desigualtat i que els donessin a conèixer l'existència de la pobresa a les ciutats. D'aquesta manera podrien treure més suc de l'experiència del camp de treball i hi anirien més preparats.

Així, vam elaborar el dossier amb un recull de dotze activitats que vam demanar que fessin abans dels campaments i el vam fer arribar als caps. En aquest punt podríem dir que comença l'aprenentatge, un aspecte clau de l'APS. Aquest aprenentatge, però, és un procés conscient, planificat i elaborat segons les necessitats i les mancances dels participants.

Sorgeixen alguns problemes

Paral·lelament, havíem de quedar amb el Santiago, l'assistent social del barri, amb qui tractem cada any per aquest tema. Després de moltes trucades vam aconseguir quedar-hi. La reunió va tenir lloc a l'edifici de Serveis Socials del barri Gòtic i vam parlar dels temes logístics que teníem per resoldre: el més important era la urgència de trobar un lloc on allotjar-nos durant els dies del camp de treball, que fos al barri o a prop. Els altres anys havíem estat a una escola de prop de la Ciutadella però aquell any la directora s'hi va negar al·legant que no era adequat i que es feia malbé l'espai. En Santiago ens va proposar maneres i persones per demanar ajuda. També vam parlar de quants seríem per tal de decidir quants pisos podíem fer i de les dates dels campaments, de manera que en Santiago poguéssim avisar els habitants dels pisos escollits sobre els dies que hi aniríem.

Des de l'equip tècnic de l'associació van començar a moure els engranatges per trobar un allotjament. Seguint el consell d'en Santiago van intentar contactar amb el responsable d'Educació del districte de Ciutat Vella sense èxit, ja que sempre estava reunit o bé no hi era. Davant d'això, van intentar-ho amb el seu número dos, però va resultar que tenia la baixa, i el seu substitut no sabia de què anava el tema. Ens va dir que cap escola volia acollir-nos i se'ns va treure del damunt.

El treball en xarxa és una altra de les característiques de l'APS. En el nostre cas, les relacions amb Serveis Socials funcionen molt bé, però no podem dir el mateix de la relació amb l'ajuntament.

La formació prèvia que vam fer consistia en el dossier d'activitats i en una jornada de formació amb els participants, d'un dia de durada, realitzada pels membres de l'equip. Aquesta jornada va tenir lloc un parell de setmanes abans de l'inici dels campaments i va consistir en el següent: al matí, una gimcana per Barcelona i a la tarda, una xerrada amb el Santiago. Va ser un èxit, el nois i noies van començar a familiaritzar-se amb el barri on s'haurien d'estar durant els 5 dies del camp de treball i van poder veure amb els seus propis ulls la desigualtat i la pobresa que ja havien començat a conèixer tot fent les activitats del dossier. El cert és que, encara que la majoria dels participants ja havien estat pel barri alguna vegada, no s'havien fixat en moltes de les coses en què els vam fer

fixar durant la gimcana i no havien sortit mai dels carrers comercials; fins i tot pels participants de Barcelona era una novetat!

Mentrestant, els tècnics d'Escoltes Catalans seguien buscant allotjament, la data d'inici del camp s'acostava i encara no teníem res. No enteníem com podia ser que fent un servei tant important a la ciutat no se'ns ajudés gens.

Finalment, vam rebre una trucada d'en Santiago. Els treballadors de Serveis Socials del Gòtic, tot i que, com nosaltres, pensaven que era l'ajuntament qui ens havia de proporcionar un lloc, ens havien trobat una escola. Resulta que en coneixien la directora, que havien parlat amb ella i que ella havia dit que sí. Tot i així, van dir-nos que no els agradava fer servir xarxes informals i van reiterar la seva opinió que era l'ajuntament qui havia de fer això. Nosaltres hi estàvem totalment d'acord.

Malauradament, l'escola no era gaire adequada per allotjar-nos ja que no tenia cuina i no se'ns permetia sortir al pati. O sigui que vam haver d'enginyar-nos per tal d'organitzar el tema del menjar, que vam resoldre contractant un servei de catering, fet que va augmentar molt les despeses. Pel que fa al pati, espai habitual de relació i de jocs entre els participants, vam haver de conformar-nos amb el carrer.

Ja només quedava anar a visitar els pisos amb en Santiago per tal que ens presentés els seus habitants i poguéssim fer un cop d'ull a les habitacions per saber amb què ens trobaríem. Aquesta visita va ser molt ràpida, teníem un parell d'hores i tres pisos per veure, que, per sort, estaven força a la vora els uns dels altres.

Les primeres trobades amb els habitants dels pisos sovint són una mica tenses: ells no et coneixen i a vegades desconfien una mica; no oblidem que se'ls fiquen a casa un grup

d'uns 10 joves molt diferents d'ells, tant per l'edat com per l'origen social. La presència del Santiago és bàsica per conduir bé la situació, i aquest cop no va ser diferent.

A més de conèixer-nos amb els habitants dels pisos també vam parlar de quina part del pis volien que féssim primer, de quines habitacions consideraven prioritàries i de quin color volien que els pintéssim les parets. Un cop sabut tot això, alguns membres de l'equip van anar a comprar el material que necessitaríem per tal de tenir-ho tot a punt per començar el camp de treball. Finalment i malgrat l'entrebanc de la recerca d'allotjament, va arribar el dia de començar els campaments.

Comencen el camp de treball

Vam començar un dissabte, el punt de trobada era l'escola on dormiríem i l'hora d'arribada variava segons d'on vinguessin els agrupaments. Com que eren de diversos llocs, van anar apareixent durant tot el matí.

Un cop hi vam ser tots i ens vam haver instal·lat, vam reunir-los per explicar-los com ens organitzaríem. Com que hi havia tres pisos vam dividir-nos en tres grups, intentant que els nois i noies es barrejessin entre agrupaments, vam dir les hores dels àpats i vam recordar les normes bàsiques de convivència. En acabat, com que encara no es coneixien gaire i la situació era una mica tensa, vam fer alguns jocs de presentació per tal de trencar el gel.

A la tarda, una estona després de dinar ens vam posar a la feina. Per començar, calia anar al magatzem d'Escoltes Catalans a buscar material com rasquetes, escales, galledes, cubells... material de pintor en general. Un cop ho vam tenir tot ens vam separar per grups i cada grup es va encaminar cap al pis que li havia tocat. Era l'hora de la veritat, els nois i noies estaven nerviosos, no es coneixien gaire entre ells, anaven cap a un pis de gent que no coneixien però que sabien que necessitava ajuda per arreglar-se el pis... massa coses.

El meu grup va arribar a la porta del bloc de pisos. Primera sorpresa: era un bloc de pisos nou, no tenia més de 10 anys i per fora es veia molt modern. Els participants em miraven amb cares de no entendre res: –Que no anàvem a pisos vells? -pregunten alguns. Com que l'Abel, l'amo del pis, encara no havia arribat, els en vaig explicar una mica la història mentre ens esperàvem al carrer. Resulta que el pis on anàvem era un pis protegit que va anar a parar a mans de l'Abel i de la seva companya Fina, tots dos en situació de pobresa i habituals dels Serveis Socials. Contràriament al que podríem esperar, no van conservar el pis en bon estat si no que van continuar amb els seus costums d'abans i van omplir-lo de gats. El resultat va ser que els veïns van alertar l'ajuntament de la pudor inaguantable que feien els pixats dels gats i, després de molts intents per part de tècnics de l'ajuntament d'entrar al pis, van aconseguir traslladar la Fina a una residència, treure tots els gats i desinfectar la vivenda.

Mentre parlàvem va arribar l'Abel. Ens va reconèixer fàcilment: un grup de 10 joves, vestits amb roba vella i carregats de galledes i pots de pintura. Ens vam saludar, es va excusar per arribar tard i ens va convidar a pujar. Quan vam arribar al replà ens va envair una olor molt forta que anava augmentant a mesura que ens acostàvem a la porta del pis. Quan hi vam entrar, la pudor era insuportable, però imitant a l'Abel, que semblava no sentir-la, vam fer com si res.

El pis no estava malament, el fet que fos d'obra nova facilitava molt la feina, però el problema eren les portes, estaven desfetes per la part de baix a causa dels pixats dels gats, i malgrat les mesures preses estaven impregnades d'aquella pudor. Tal com havíem quedat anteriorment quan havíem anat a veure el pis, vam començar pel menjador, el primer que s'havia de fer era buidar-lo de mobles i de brutícia.

Mentre netejàvem, l'Abel era a la cuina bullint pollastre pels gats que encara tenia a casa d'una coneguda. Estava trist perquè no el deixaven tenir-los al pis, però semblava que ho havia acceptat. De tant en tant, algú de nosaltres l'anava a veure, en part per descansar una mica, i sempre es queixava dels gats perquè li portaven feina. Tot i així, quan li preguntàvem per què en tenia tants si no li agradaven, somreia i reconeixia que en el fons se'ls estimava.

La feina, però, no s'acabava. Els mobles en bon estat els posàvem a l'habitació del costat i anàvem fent tria del que s'havia de llençar i del que no. En aquest punt sovint hi ha conflictes: si preguntem al llogater del pis què vol llençar, acostuma a dir que res, que ho hem de guardar tot. A vegades hem tingut problemes per convèncer les persones del fet que no es podien quedar amb tot allò perquè el pis no milloraria i continuaria brut.

Aquest cop no va ser una excepció. Amb les coses petites no hi havia massa problema ja que, ho confesso, en llençàvem moltes sense consultar-ho, més que res per no donar-li l'opció que digués que ho volia. Tot i així, hi ha moments en què li havíem de demanar l'opinió i intentar-lo convèncer que se'n despregués.

Llençar mobles, una cosa difícil...

El conflicte va esclatar amb la vitrina del menjador. Era un moble fet malbé, les potes estaven mig desfetes per culpa dels gats, els vidres trencats, molt brut, s'aguantava amb la paret... quan li vam dir que el llençàvem s'hi va negar en rodó dient que la seva companya, la Fina, li havia dit que el volia guardar. Per més que hi insistíem, ell res, que no i que no. En aquest punt vam trucar a Serveis Socials per comunicar-ho i el resultat va ser una trucada d'una assistent social a l'Abel dient-li que el moble s'havia de llençar i ja està. Sorprenentment, l'Abel va acceptar l'ordre, però estava enfadat, no entenia la nostra mania de llençar i llençar, i va decidir vigilar més de prop què llençàvem i què no.

Amb tot això, cal dir que els nois i noies es van portar de manera exemplar, es tractaven molt bé entre ells, no es reien de la brutícia ni de les manies de l'Abel i el tractaven amb respecte i fins i tot amb una mica de paternalisme. Es van adonar que aquell home necessitava ajuda, estaven perplexos de la seva mania de no llençar res, encara que fossin coses completament trencades, i van veure que tenien un paper important. L'Abel era incapaç de canviar el pis tot sol però ells sí que podien fer-ho i s'hi van posar amb moltes ganes.

La resta de la feina era força fàcil, no calia rascar cap paret i com que ens vam poder posar a pintar de seguida, vam acabar el menjador ràpidament. L'ambient del camp era molt bo, tothom estava cansat però content i la majoria dels nois i noies estaven treballant molt. Sovint senties converses entre ells queixant-se de la injustícia, de com de malament vivien algunes persones, de les diferències que veien entre ells i la gent del barri... el xoc que els havia provocat ficar-se en aquells pisos havia estat molt gran i la majoria reconeixia que no s'esperava que fos tan impactant i que la desigualtat fos tan gran.

Mentrestant, als pisos continuava la feina, els nois i noies anaven canviant de pis amb l'objectiu que els veiessin tots i que treballessin a tots. Tot i així, molts volien seguir al pis on havien començat, se'l feien seu i volien veure'n l'evolució.

Així doncs, un cop pintat el menjador ens vam posar a pintar l'habitació del costat, les parets de la qual estaven plenes de fongs. L'alegria d'haver fet la primera capa es va esvaïr quan vam veure reparèixer els fongs. Vam tornar a pintar, però res, seguien allà. Per sort, un dels membres de l'equip, entès en aquests temes ens va donar la solució: calia mullar les parets amb lleixiu, així els fongs es moririen i podríem tornar-les a pintar sense que sortissin una altra vegada.

El remei era fàcil d'explicar però no de fer. Vam posar-nos a mullar les parets amb fregones empapades de lleixiu però de seguida ens van començar a picar els ulls i el coll, o sigui que vam organitzar-nos en grups de tres que anàvem entrant cada dos o tres minuts. Per sort, va funcionar i l'endemà, un cop sec, vam poder tornar a pintar. Això sí, vam explicar a l'Abel que havia d'obrir les finestres de tant en tant ja que, si no, tornarien a sortir.

L'Abel seguia a la cuina, sempre era allà, atrafegat, cuinant menjar pels seus gats. Nosaltres seguíem anant-lo a veure i la relació era cada cop més distesa, ens tenia més confiança i estava agraït per la feina que fèiem.

Durant els dos dies següents vam pintar el passadís i dues habitacions més, la feina era fàcil i tots estàvem il·lusionats de poder acabar tot el pis. Alguns participants estaven veritablement motivats, volien arreglar-ho tot, d'altres ja començaven a estar cansats i enyoraven les comoditats de casa seva. El que sí que era comú era la confiança que havien adquirit amb l'Abel i amb el barri en general: ja no s'hi movien amb por, com el primer dia, se'ls veia segurs i contents de la feina que feien.

La feina del camp de treball produeix impacte tan a nivell individual com social. D'una banda, les idees dels nois i noies canvien, i de l'altra, els pisos del barri milloren força. Cal dir, aquí, que els habitants dels pisos també pateixen canvis, des de Serveis Socials sempre ens han dit que la tasca més important no és netejar pisos, sinó que el que ajuda més als seus habitants és veure com gent jove que no coneixen de res els ajuda sense obtenir-ne res a canvi, xerren amb ells, els pregunten com estan... això els fa valorar-se més a si mateixos, perden la por a relacionar-se, s'animen i es cuiden més.

Els dies van anar passant i va arribar l'últim, malgrat el cansament acumulat cada grup va anar cap al seu pis per acabar la feina. Ja només quedava netejar, llençar algunes coses i posar els mobles a lloc. També va arribar l'hora d'acomiar-se de l'Abel i un cop tot recollit, vam anar passant per la cuina per dir-li adéu. Va ser un comiat bonic, l'Abel ens donava la mà i ens donava les gràcies, ens explicava que estava molt content que hi haguéssim anat i fins i tot es va emocionar una mica. Els participants estaven sorpresos i contents de veure'l tan agraït i això va fer que encara fos més emotiu tot plegat.

Després de dir adéu als pisos tocava netejar l'escola i tornar el material que havíem utilitzat dels escoltes. Vam fer les feines ràpid, i tot i que tothom s'ho havia passat molt bé, estàvem molt cansats i ja teníem ganes de tornar a casa per poder descansar. Quan va ser tot net, ens vam acomiadar i cadascú se'n va anar cap a casa seva.

Les valoracions

Els primers amb qui vam parlar de com havia anat l'experiència varen ser els caps dels nois i noies participants. La reunió va tenir lloc l'última nit del camp de treball, i tot i que havíem estat parlant cada dia, va ser en aquest moment quan vam fer un repàs exhaustiu de com havia anat tot. La valoració general va ser positiva, el treball als pisos va anar molt bé, es va poder fer molta feina i els participants van treballar molt. Tots els caps coincidien en què havia estat una gran experiència, tant pels pioners com per ells mateixos, que tots havien descobert una realitat que no coneixien i que n'havien pres consciència.

Les úniques crítiques que hi va haver feien referència a temes d'organització, ja que entre els caps no sempre hi havia hagut bona entesa i n'hi havia de més treballadors que d'altres. Aquest fet, però, és molt habitual quan es fan camps on s'ajunten diversos agrupaments, ja que cada grup té una dinàmica pròpia i no sempre és fàcil fer-la casar amb la dels altres.

La valoració amb els nois i noies la vam deixar per més endavant. Des de l'equip vam confeccionar un qüestionari senzill que vam enviar als caps perquè el passessin als participants. La valoració d'aquests va ser boníssima, estaven tots entusiasmats, els havia agradat molt poder treballar per fer possible que algunes persones visquessin millor i deien haver après moltes coses. La majoria confessaven que no s'havien imaginat mai que hi hagués gent vivint en aquestes condicions tan a prop de casa seva i expressaven que el seu concepte del barri gòtic havia canviat completament. Un dels fets més reveladors de com ho havien viscut és que molts volien repetir l'experiència.

El següent pas era parlar amb el Santiago per saber com havien viscut l'experiència els habitants dels pisos. Amb una trucada ens va dir que tots estaven molt satisfets, que reconeixien que al principi no les tenien totes però que havien quedat tan contents. Alguns, fins i tot, ja preguntaven quan hi tornariem.

I finalment, quedava la valoració de l'equip. Des del nostre punt de vista, creïem que s'havia fet una bona feina. La preparació del camp havia estat ben feta, els nois i noies havien estat treballant la realitat del quart món durant dos mesos i això es notava. Havia estat un grup treballador, sensible i respectuós, conscients d'aquesta problemàtica i del seu paper per solucionar-la. La majoria estaven molt contents d'haver pogut col·laborar per solucionar una mica el problema però eren conscients que només havien posat un petit gra de sorra i que calia un canvi a gran escala per solucionar el problema definitivament.

Des de l'equip estàvem satisfets de la feina feta, contents d'haver pogut fer més agradable la vida d'algunes persones i d'haver sensibilitzat alguns joves de l'existència d'aquesta realitat tan difícil de veure.

Bibliografia

ATARÉS, G.; GENÉ, A.: *L'educació i el Quart món: tan a prop i tan lluny*. Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2005.

FUNDACIÓ FAMÍLIA I BENESTAR SOCIAL: *Barri de la Mina*. Barcelona, La Il·lar del Llibre, 1988.

FUNDACIÓ FAMÍLIA I BENESTAR SOCIAL: *Barri de Camp Clar*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

FUNDACIÓ FAMÍLIA I BENESTAR SOCIAL: *Polígon Gornal*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993.

MASLLORENS, A.: *El quart món*. Sant Cugat del Vallès, Deriva Editorial, 1999.

VIÑAMATA, A.: *Nord-sud; Quart món; Aquí...un amic: llibre de l'educador*. Vic, Eumo, 1993.